

Ekspresivne mogućnosti gline u radu s djecom rane i predškolske dobi

Rudolf, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:337599>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Sara Rudolf

EKSPRESIVNE MOGUĆNOSTI GLINE U RADU S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Sara Rudolf

EKSPRESIVNE MOGUĆNOSTI GLINE U RADU S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Mentor rada:

prof. dr. art. Antonija Balić

Zagreb, rujan 2023.

Sadržaj

Sažetak.....	
Abstract	
1. UVOD	1
2. ČOVJEKOVA POTREBA ZA OBLIKOVANJEM KROZ POVIJEST	2
3. POTICANJE DJEČJEG CJELOVITOG RAZVOJA.....	3
3.1. O senzomotorici.....	4
3.2. Osobna dobrobit djeteta.....	5
3.3. Terapeutski učinak gline.....	6
4. O GLINI	7
5. AKTIVNOSTI ISTRAŽIVANJA GLINE KAO MATERIJALA.....	9
4.1. Dijete i glina	10
5.2. Faze u oblikovanju glinom	11
5.3. Dijete, glina i oblik	11
6. ULOGA ODGOJITELJA	12
7. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA	13
7.1. Glazba kao poticaj	14
7.1.1. Izvođenje likovne aktivnosti	14
7.1.2. Prikaz dječjih radova	18
7.2. Brojalica kao poticaj.....	19
7.2.1. Izvođenje likovne aktivnosti	19
7.2.2. Prikaz dječjih radova	22
7.3. Priča kao poticaj	24
7.3.1. Izvođenje likovne aktivnost.....	24
7.3.2. Prikaz dječjih radova	26

8. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	30
Izjava o izvornosti završnog rada	34

Sažetak

Potreba za likovnim izražavanjem kod djece rane i predškolske dobi javlja se prirodno. Jedna od kiparskih tehnika koja djeci omogućuje da se likovno izraze jest glina. Oblikovanje glinom prisutno je još od najranijih civilizacija koje su od tog materijala izrađivale razne funkcionalne i umjetničke predmete. Cilj je ovog rada naglasiti važnost i blagodati oblikovanja glinom u radu s djecom ranog i predškolskog uzrasta. Poticanje dječjeg cjelovitog razvoja od velike je važnosti, a na njega, između ostaloga, utječe djetetova subjektivna dobrobit i razvoj senzomotorike, na što glina ima pozitivan utjecaj. Osim kao likovno sredstvo, glina se koristi i kao ekspresivni medij u terapijske svrhe. Njezina podatna struktura omogućuje bogata taktilna iskustva koja pomažu ojačati vezu između djetetovih osjetila i osjećaja. U ovom su radu opisna svojstva gline te kako ju pripremiti da bude pogodna za rad s djecom. Glinu je moguće modelirati na razne načine. Bitno je naglasiti da kod djece ranog i predškolskog uzrasta razlikujemo faze oblikovanja gline ovisno o dobi te način na koji djeca pristupaju oblikovanju gline. U cijelom procesu likovnog izražavanja ključna je uloga odgojitelja koji promišljeno planira i stvara sigurno i poticajno okruženje za učenje. Odgojiteljeve intervencije trebaju biti povremene i poticajne, pristup individualiziran, a njegova komunikacija s djecom dvosmjerna. U radu su predstavljene i opisane tri likovne aktivnosti s glinom provedene u dječjem vrtiću Grigor Vitez u Zagrebu.

Ključne riječi: *senzomotorika, osobna dobrobit, svojstva gline, modeliranje, uloga odgojitelja*

Abstract

The need for artistic expression in children of early and preschool age arises naturally. One of the sculpting techniques that allows children to express themselves artistically is clay. Molding with clay has been present since the earliest civilizations, which made various functional and artistic objects from this material. This paper aims to emphasize the importance and benefits of modeling with clay when working with children of early and preschool age. Encouraging a child's overall development is of great importance, and it is, among other things, influenced by the child's subjective well-being and sensorimotor development, on which clay has a positive influence. In addition to being an art medium, clay is also used as an expressive medium for therapeutic purposes. Its flexible structure enables rich tactile experiences that help strengthen the connection between the child's senses and feelings. This paper describes the properties of clay and how to prepare it to be suitable for working with children. Clay can be modeled in various ways. It is important to emphasize that with children of early and preschool age, we distinguish the stages of clay molding depending on age and how children approach it. In the entire process of artistic expression, the role of the teacher, who thoughtfully plans and creates a safe and stimulating learning environment, is crucial. The educator's interventions should be occasional and stimulating, his approach individualized, and his communication with the children two-way. The paper presents and describes three art activities with clay conducted in the Grigor Vitez kindergarten in Zagreb.

Key words: *sensorimotor skills, personal well-being, properties of clay, modeling, the role of educators*

1. UVOD

Poznato je kako je kod djece rane i predškolske dobi uz razne potrebe izražavanja posebno naglašena potreba za likovnim izražajem. (Kučina, 1989) Izražavanje likovnim jezikom je prema Belamarić (1986) jedna od prirodnih sposobnosti djece te ona u njima postoji mnogo prije učenja raznih definicija i likovnih termina. Balić-Šimrak i sur. (2016) likovnost u djetetovu razvoju opisuju kao sustav urođenih sposobnosti i osobina koje, sukladno razvojnoj dobi, djetetu omogućavaju brojne likovne vještine.

U razdoblju rane i predškolske dobi „mogućnosti pravilnoga likovno-pedagoškog utjecaja na dijete vrlo su velike, naročito u vrtićima, i imaju neprocjenjivu vrijednost za djetetov daljnji odgoj i obrazovanje.“ (Kučina, 1989; str. 7) *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* u vrtićima potiče osiguravanje raznih mogućnosti izražavanja vlastitih ideja, doživljaja i načina razumijevanja kroz koje se njeguje, potiče i razvija jedna od glavnih odgojnih vrijednosti – kreativnost. (preuzeto sa:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/Predskolski//Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>)

„Svijet dječjeg likovnog stvaralaštva fascinantno je područje, puno neočekivanog i nepredvidivog. Način na koji djeca stvaraju od svoje najranije dobi svojom svježinom i autentičnošću nadmašuje sva očekivanja, naravno, pod uvjetom da smo ga sposobni prihvatiti u njegovoj izvornosti.“ (Balić, 2010; str. 2) Balić Šimrak i sur. (2016; str. 7) stvaralaštvo definiraju kao potencijal i sposobnost koju ima svako dijete te ona „ovisi i razvija se u odnosu na uvjete u kojima se djetetu pruža mogućnost u likovnom izrazu.“ Krajem 19. stoljeća dječjem se likovnom stvaralaštvu počinje pridavati više pažnje te se zahvaljujući Franku Cizeku polako napušta tvrd i konvencionalan pristup. Cizek je u dječjem likovnom stvaralaštvu prepoznao autentičnost i vrijednost te je omogućavanjem poticajne stvaralačke atmosfere i okoline ohrabrivao djecu da stvaraju prema vlastitoj mašti. Paralelno s tim, Loris Malaguzzi i Reggio Emilia zagovaraju pristup u kojemu je posebno naglašena dječja kreativnost i spontana ekspresija. Ova dva revolucionarna pristupa ističu kako dječji spontani izričaj ima posebnu umjetničku i estetsku vrijednost. (Balić, 2010) Kada djeci rane i predškolske dobi omogućujemo da stvaraju samostalno i neopterećeno, pruža nam se prilika da zavirimo u djetetov unutarnji svijet, da ga bolje u poznamo te da od njega učimo. „Takvim pristupom usmjerenim na osobnost i samopouzdanje svakog pojedinog djeteta možemo postići

raznovrsnost, iskrenost i autentičnost dječjih radova koji odražavaju istinsku stvaralačku atmosferu u grupi.“ (Balić, 2010; str. 7)

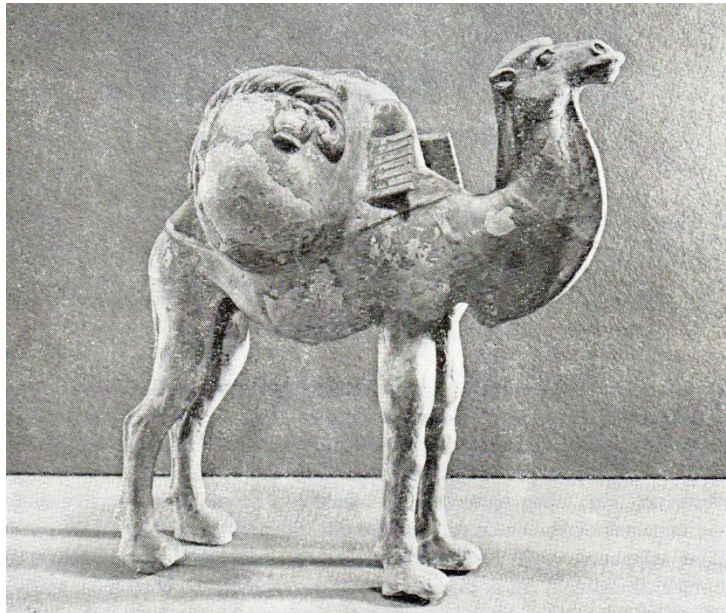
Kako bi dijete, odnosno umjetnik, svoj likovni jezik izrazio, neophodna je upotreba materijala pomoću kojih će to ostvariti. Likovni se materijal tijekom procesa rada transformira u sredstvo izraza. „Ova preobrazba materijalnog u duhovno, uz ostalo, ovisi o karakteru likovne tehnike, o svojstvima materijala, ali i o načinu njene upotrebe kojom likovno sredstvo postaje nedjeljiv dio vizualne forme imaginacije pojedinca.“ (Tanany i Kučina, 1995; str. 3)

Peić (1991) navodi kako je posebnost svake likovne tehnike, pa tako i kiparske, to što omogućuje umjetniku da kroz određeni materijal izrazi svoju specifičnu zamisao. Ono što je kod kiparskih tehnika posebno jest struktura materijala. Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) u kiparske materijale ubrajaju glinu, drvo, gips, kamen, poliester, metal, staklo, beton i ostalo. Glinu Peić (1991) opisuje kao materijal koji ima izrazito meku, pokretljivu i dinamičnu strukturu. Taj je prirodni materijal zbog svoje podatnosti izrazito pogodan za rad sa svim uzrastima djece. (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010) U radu s glinom djeca mogu aktivno spoznavati i izražavati doživljeno. Posebnost gline je u tome što tijekom oblikovanja djeca u nju mogu pretočiti vlastite emocije te ju to čini vrijednim medijem za kanaliziranje osjećaja. (Rogulj, 2015)

2. ČOVJEKOVA POTREBA ZA OBLIKOVANJEM KROZ POVIJEST

U počecima čovječanstva ljudska ruka nije poznavala profinjene kretnje njegovanog opipa na vršcima prstiju, već čistu snagu osjeta u dlanovima. Glina im je, zbog njezine mekoće i pokretljivosti, omogućila da mijese jednostavne oblike od kojih mogu sastavljati likove životinja i ljudi. (Peić, 1991) Prema Janković Shentser (2020) glina se u povijesti čovječanstva koristi preko 25 000 godina. Od nje su se izrađivale i oblikovale razne skulpture, ritualne posude, idoli i maske. U razdoblju neolita, glina se upotrebljavala kao pomoć u pripremi hrane, a „razvojem civilizacija razvija se i način oblikovanja gline, od vrlo jednostavnih pa do vrlo složenih predmeta koji imaju uporabnu i umjetničku vrijednost.“ (Rogulj, 83.str, 2015) Janson i Janson (2005) u Povijesti umjetnosti kao jedne od najstarijih djela od pečene gline spominju kipiće božica plodnosti. Neke od njih su Božica plodnosti iz Catal Huyuka stara oko 6000. g. pr. Kr. i istoimeni kipiće iz Rumunjskog grada Cernavode star oko 5000. g. pr. Kr. Prema Jansonu i Jansonu (2005), kod Etruščana nalazimo glinene posude, odnosno urne, koje s vremenom postupno poprimaju ljudski oblik.

Kao primjer prikazana je Urna s ljudskom glavom stara oko 675.-650.g. pr. Kr. na kojoj vidimo kako je poklopac preoblikovan u glavu, dok je donji dio posude predstavljao tjelesna obilježja. (Janson i Janson, 2005) Peić (1991) pojašnjava kako se glina u počecima povijesti umjetnosti pod rukom kipara pretvarala u jednostavne geometrijske oblike kojima su umjetnici sastavljali složenije likove, no u visoko razvijenim razdobljima povijesti umjetnosti majstori terakote su glinu pretvarali u veoma rafinirane i profinjene oblike. Nekim kiparima poput starih kineskih terakotista nije bilo dovoljno da tijekom obrađivanja glina samo poprimi drugi oblik, već su željeli nešto senzibilnije. Htjeli su da struktura gline, osim oblika njihove zamisli, zabilježi i nervozu, odnosno tempo ruke kojom su tu zamisao modelirali. (Slika 1) „Gledajući danas ovu malu terakotu deve, ne vidimo samo lik deve nego i igru prstiju zaustavljenu u glini, točnije: sve treptaje nerva, krivulju dizanja i spuštanja radnog tempa davnog kineskog terakotista.“ (Peić, 1991; str. 91)

Slika 1 Deva, kineska terakota (Peić, 1991, str. 91)

3. POTICANJE DJEČJEG CJELOVITOG RAZVOJA

Prema Došen-Dobun (1990) kroz aktivnosti istraživanja, otkrivanja i oblikovanja glinom pridonosi se cjelokupnom dječjem psiho-fizičkom razvoju, samosvijesti, samostalnosti, kompetentnosti, razvoju tjelesnih vještina (ruku, senzo-motoričke koordinacije, fine motorike itd.). Sedlar (2011; str. 121) pojašnjava kako se kod mlađe djece manipuliranjem glinom razvija fina motorika prstiju i šake, „dok će starija djeca predškolskog uzrasta

kontemplativno provoditi duži vremenski period u kreativnom izražavanju što dovodi do rasta samopouzdanja i samouvjerenosti djeteta.“ Dodir gline i njezino oblikovanje rezultira posebnom senzomotoričkom ugodom. (Došen-Dobun, 1990)

3.1. O senzomotorici

Senzomotorika je, kako ju definira Kranowitz (2018), povezanost između osjetilnih i motoričkih funkcija. Iz svijeta koji nas okružuje i iz našeg tijela dolaze osjetne poruke koje integrira i obrađuje naš središnji živčani sustav. Te informacije, odnosno podražaje, koristimo za određene pokrete, misli i osjećaje. (Kranowitz, 2018)

Prema Berk (2008), Jean Piaget u svojoj kognitivno-razvojnoj teoriji ističe kako djeca svoje znanje grade kroz aktivno istraživanje svijeta i njegovo manipuliranje. Piaget je kognitivni razvoj djece podijelio na četiri stadija. Od rođenja do druge godine života traje senzomotorički stadij. U tom stadiju započinje kognitivni razvoj koji se nastavlja razvijati kroz djetetovu upotrebu pokreta i osjetila u istraživanju svijeta. Od druge do sedme godine traje predoperacijski stadij za koji je karakteristično da dosad stečeni obrasci djelovanja prelaze u simboličko mišljenje koje je još uvijek puno nelogičnosti. Od sedme godine započinje stadij konkretnih operacija u kojemu dječje rasuđivanje postaje organiziranije i logičnije. Od jedanaeste godine pa nadalje traje stadij formalnih operacija kojeg karakterizira mišljenje kao kompleksan i apstraktan sustav mladih, odnosno odraslih osoba. (Berk, 2008)

Berk (2008) ističe kako se s Piagetovim stavom da djeca aktivnošću izgrađuju svoja znanja slagao i Lav Vygotsky. No, za razliku od Piageta koji je podcrtavao djetetova samostalna nastojanja za razumijevanjem svijeta, Vygotsky je u svojoj sociokulturalnoj teoriji „kognitivni razvoj vidio kao svojstveno posredovani proces – proces koji ovisi o pomoći koju odrasle osobe i zrelija djeca pružaju djetetu koje pokušava ovladati novim zadacima.“ (Berk, 2008; str. 23) Sociokulturalna teorija polazi od toga da je djetetov razvoj produkt njegove kulture, dok se spoznajni razvoj smatra rezultatom procesa u „kojem dijete uči kroz zajedničko iskustvo rješavanja problema s nekim drugim“. (Vasta i sur., 1998; prema Skupnjak, 2012; str. 222) Vygotsky je posebno naglašavao razliku između trenutnog razvojnog stupnja i svega onoga što je djetetu moguće postići uz potporu posrednika. (Skupnjak, 2012)

Važnu ulogu osjetila i senzomotorike u cjelovitom dječjem razvoju ističe i Marija Montessori. Ona smatra da se, ako djeca kroz svoje pokrete i osjetilne kanale aktivno primaju podražaje iz okoline, stvaraju „mnogostruke neuronalne veze u mozgu i dijete uči

važne temeljne kompetencije kojima se može služiti čitavi život.“ (Schäfer, 2015; str. 25) Tijekom odrastanja osjetila djece postaju sve bolja, a opažanje sve diferenciranije. Tako se senzomotorički dojmovi sabiru u jednu cjelinu. U mozgu nastaju nove sinapse povezivanjem neurona te na taj način mozak postaje strukturiran za sposobnost mišljenja. (Schäfer, 2015) Marija Montessori razlikovala je četiri razine razvoja u kojima djeca prolaze određena osjetljiva razdoblja učenja. Prva razina obuhvaća djecu od rođenja do šeste godine života. Djeca su u ovoj etapi razvoja osjetilni istraživači koji koriste i oplemenjuju svojih pet osjetila. (Marshall, 2017) Također, Montessori je uvidjela kako je za dječji razvoj vrlo bitno da okolinu percipiraju preko osjetila. Zato je važno omogućiti djeci da tijekom odrastanja stječu odgovarajuća iskustva. Djeca stvari trebaju „vidjeti rukama“, opipati ih, omirisati i kušati. (Philipps, 2003)

Gudek i Tolić (2019) zaključuju kako su osjetila od velike važnosti za dječji cjeloviti razvoj zato što dijete putem njih ostvaruje vezu s vanjskim svijetom, aktivno istražuje te kroz doživljeno osjetilno iskustvo iz svoje okoline propušta informacije. Naglašavaju važnost bogatog prostornog materijalnog okruženja u kojemu dijete ima priliku iskušati i koristiti vlastita osjetila. (Gudek i Tolić, 2019)

3.2. *Osobna dobrobit djeteta*

Dobrobiti se prema Arieih i Frones (2011) mogu definirati kao stanja sreće, prosperiteta ili zdravlja koja su poželjna kod djece i odraslih. Također, dobrobiti se povezuju i s ispunjenjem želja, hedonizmom, životnim uvjetima te s ravnotežom užitka i boli. (Arieih i Frones, 2011) Statham i Chase (2010) pojašnjavaju da dobrobiti obuhvaćaju objektivne i subjektivne aspekte. Objektivni aspekti odnose se na materijalne resurse i ostale okolinske uvjete života. Subjektivna dobrobit uključuje nekoliko domena koje obilježavaju kvalitetu života svakog pojedinca, a to su: životni standard, produktivnost, zdravlje, sigurnost, ostvarivanje bliskih kontakata, osjećaj sigurnosti u vlastitu budućnost te pripadanje zajednici. Subjektivna se dobrobit može razumjeti jedino iz perspektive pojedinca zato što se odnosi isključivo na njegovu kvalitetu života. (Statham i Chase, 2010).

Ajduković, Rajhvajn Bulat, Sušac i Vejmelka (2020) u *Subjektivnoj dobrobiti djece u Hrvatskoj* naglašavaju kako jedinstvena definicija za subjektivnu dobrobit djece ne postoji te se oslanjamo na opće definiranje subjektivne dobrobiti. Campbell i suradnici (prema Ajduković i sur., 2020; str. 13) 1976. godine subjektivnu dobrobit definiraju „kao percepciju, procjene i aspiracije ljudi o njihovom životu.“ Diener (1984; prema Ajduković i sur., 2020, str. 13) navodi tri ključne značajke subjektivne dobrobiti: temelji se na procjenama i

iskustvima pojedinca o vlastitu životu, uključuje iskustvo i ugodnih i neugodnih emocija, „uključuje zadovoljstvo životom pojedinca (zadovoljstvo životom općenito, kao i zadovoljstvo pojedinim domenama života).“ Park (2004; prema Ajduković i sur., 2020, str. 13) naglašava značajnu ulogu subjektivne dobrobiti u djetetovu pozitivnom razvoju te ističe kako subjektivna dobrobit „može funkcionirati kao pokazatelj, prediktor, moderator i ishod ponašanja i stanja djece“. Kako bi se djetetov život kvalitetno razvijao, ključno je uvažavanje i razumijevanje dječjih dobrobiti. (Statham i Chase, 2010).

3.3. *Terapeutski učinak gline*

Glina se ne smatra isključivo kao likovni medij, već je dokazano da rad s glinom ima terapeutsko djelovanje. (Rogulj, 2010) Goryl (1995; prema Sherwood, 2004) u svom istraživanju iznosi podatak da od ispitanih terapeuta njih 99% smatra kako rad s glinom ima terapeutski, odnosno blagotvorni učinak. Glina je prema Oaklander (1995) jedan od materijala koja osiguravaju izvrsna taktilna iskustva. Ta iskustva pomažu nam da doživimo sebe i ostvarimo vezu s vanjskim svijetom. Oaklander (1995) smatra da ljudi, nakon što izgube vezu s osjećajima, ili ih pak blokiraju, često gube vezu s vlastitim osjetilima. „Senzualnost gline pokazuje se kao most između dječjih osjetila i osjećaja.“ (Rogulj, 2010, str. 32) Rad s glinom, osim što smiruje i opušta, djecu potiče na verbalno komuniciranje. Djeca pomoću gline mogu kanalizirati svoje probleme i osjećaje. (Rogulj, 2010) Korištenje gline kao jedno od medija u ekspresivnoj terapiji posebno ističe Sherwood (2004) u svojoj knjizi *The healing art of clay therapy*. Ona smatra kako rad s glinom donosi brojne beneficije kao što su: reagiranje na ljudske osjećaje, izražavanje neizrecivoga, opipljivost nematerijalnoga, saznavanje nepoznatoga, vidljivost nevidljivoga i shvatljivost neshvatljivoga. (Sherwood, 2004) Bogato kinestetičko i taktilno iskustvo koje glina nudi potrebno je mnogoj djeci s motoričkim i percepcijskim problemima. (Oaklander, 1995)

Prema Oaklander (1995) ljuta i agresivna djeca glinu mogu upotrijebiti za bušenje ili udaranje te pomoću nje mogu izraziti bijes na mnoge druge načine. Kod nesigurne i uplašene djece rad s glinom može potaknuti doživljaj umješnosti i kontrole pošto je to medij s kojim je u radu poprilično teško „pogriješiti“. Onoj djeci s kojom se treba raditi na jačanju samopoštovanja glina može biti od velike koristi zato što djeca kroz rad s njom mogu doživjeti iskustvo sebe. Djeci koja ne govore rad s glinom može biti dobar pravac prema verbalnom izražaju. (Oaklander, 1995) Khan (1996; prema Sherwood 2004), koji je radio s iznimnom djecom, smatra da terapija glinom nudi alternativni pristup paradigmatu učenja te da može imati pozitivan utjecaj na emocionalno oslobađanje i iscjeljenje djeteta. Također

smatra da rad s glinom može doprinijeti kognitivnom i afektivnom razvoju djeteta. Henley (2002; prema Sherwood 2004) u svojoj knjizi *Clayworks in Art Therapy* daje detaljan prikaz korištenja gline u radu s djecom koja imaju Aspergerov sindrom, autizam, agresiju te posttraumatski stresni poremećaj. Podatnost i raznolikost terapije glinom prikazana je kroz korištenje gline na razne načine – od tradicionalnog oblikovanja, pa sve do slobodnog ekspresivnog oblikovanja gline. Djeca koja imaju ADHD sindrom također pokazuju veliki interes za rad s glinom nakon čega osjećaju smirenost. (Rogulj, 2010) Sherwood (2004) ističe kako se glina kao ekspresivan medij koristi s osobama koje su proživjele nasilje u obitelji, koje su iskusile anoreksiju, bulimiju te sa seksualno zlostavljanom djecom. Hermann (1995; prema Sherwood, 2004) posebno naglašava ulogu gline kao medija koji osobama omogućuje da rade sa svojim problemima i dubokim osjećajima. Njihove ideje, maštanja i emocije s glinom je moguće modelirati u razne oblike te tako dobivaju mogućnost povratiti kontrolu i istražiti svoj unutarnji svijet na osjetilni način. Također, jednu od brojnih prednosti rada s glinom u terapijske svrhe navodi to da ne ovisi o verbalnim komunikacijskim vještinama. Sherwood (2004) ističe kako je glina omogućila kombinaciju socijalne interakcije sa senzomotoričkom aktivnošću ruku. U radu s djecom, oblikovanje s glinom ponekad se koristi u terapiji igrom. Hall, Kaduson i Schaefer (2002; prema Sherwood 2004) rad s glinom navode kao dio igre pod nazivom „Tehnika moćnih životinja“. U toj igri djeca iz gline modeliraju željenu životinju kako bi stvorili pozitivan simbol snage.

4. O GLINI

Prema geološkoj definiciji, gline su sedimenti malenih čestica minerala (kaolinita, haloazita i montmorilonita) te raznovrsnih primjesa (humusa, kremenita i slično). (preuzeto sa: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdvWRA%3D) Glina, prema Kuharu (2014) nastaje kao produkt mehaničkog i kemijskog raspadanja stijena koje su vulkanskog podrijetla. To raspadanje događa se uz djelovanje zraka, vode i ugljične kiseline. Jakubin (1999) dijeli gline na primarne i sekundarne. Primarne su gline bijele boje i zovu se kaolin. Sekundarne gline, koje su ujedno najčešći oblik glina, imaju sivo-smeđu boju i nazivaju se ilovače, odnosno lončarske gline. Jakubin (1999) još razlikuje mase koje mogu biti vatrostalne, lončarske te mase za kameninu, a dobivaju se miješanjem kaolina koji im daje plastičnost i raznih neplastičnih sirovina. Glina može biti u različitim bojama kao što su crvena, siva, brončana ili bijela. (Lešin, 2022)

Sedlar (2011) strukturu gline opisuje kao vrlo podatnu. Jednom od prednosti gline smatra mogućnost isušivanja ili dodavanja vode kako bi se postigla tvrdoća, odnosno mekoća materijala koja je adekvatna za motoričke sposobnosti određenog djeteta. Važnost konzistencije gline naglašava i Warshaw (2009; str.16) koja smatra da bi glina za oblikovanje trebala „biti dovoljno mekana da joj se može mijenjati oblik, ali dovoljno čvrsta da se ne lijepi za ruke i druge površine.“ Ukoliko je glina prečvrsta potrebno joj je umijesiti određenu količinu mekane gline, a ako je premekana dodaje joj se čvrsta glina. Kako se ne bi osušila, glina se čuva u spremnicima koji su hermetički zatvoreni kao što su plastične kante koje imaju hermetički prijanjajuće poklopce. (Warshaw, 2009)

Da bi se glina pripremila za rad, potrebno ju je mijesiti dok ne postigne jednoliku konzistentnost mase. (Warshaw, 2009) Kuhar (2014; str.43) svojstvom plastičnosti gline pri njezinom oblikovanju smatra „svojstvo glinene mase da se pod određenim uvjetima oblikovanja, tj. djelovanjem okoline (pritisak, brzina formiranja stjenke) i djelovanjem s određenim sredstvima (alati i strojevi), može oblikovati u željene forme i oblike predmeta“. Zahvaljujući njezinom mekanom i plastičnom karakteru, na glini se mogu ostvariti bogate teksture koje nastaju grebanjem, ubadanjem ili utiskivanjem likovnotehničkim pomagalicama. (Jakubin, 1999)

Izrađeni oblici od gline mogu se sušiti u sušionici ili na zraku. Pošto su osušeni glineni oblici lako lomljivi, mogu se ispeći u keramičkoj pećnici nakon čega će dobiti veliku tvrdoću. Takvi se oblici više ne mogu ponovno oblikovati. U peći se glina peče na najmanje 900°C. (Warshaw, 2009) Tako pečena glina naziva se terakota. (Herceg i sur, 2010) Prema Kuharu (2014), sušenjem i pečenjem glina ne mijenja formu oblika, nego joj se mijenja dimenzija veličine te dobiva određenu čvrstoću i tvrdoću. Kuhar (2014) naglašava kao se sirovu glinu ne smije isušiti naglo zato što bi moglo doći do pucanja i deformiranja izrađenog oblika, već je potrebno postepeno sušenje tako da se prekrije plastičnom folijom i povremeno se otkriva.

Prema Rogulj (2015), glina koja nije pečena u keramičkoj peći može se upotrijebiti ponovno. Osušena glina ostavlja se u posudi s vodom da se odmoči. Nakon toga, nastalu masu potrebno je mijesiti kako bi se dobila tekstura koja je podobna za ponovno modeliranje. Da bi se održala vlažnost koja glinu čini elastičnom, masa se treba omotati vlažnom krpom i staviti u najlonsku vrećicu. (Rogulj, 2015)

Iako neki ljudi smatraju da je glina prljava, Oaklander (1995) tvrdi da je glina zapravo najčistiji materijal uz vodu. Glina se suši do fine prašine, a nakon toga se lako može oprati, iščetkati, usisati ili spužvom skinuti s ruku, stola, odjeće, poda i ostalih površina.

5. AKTIVNOSTI ISTRAŽIVANJA GLINE KAO MATERIJALA

Glina je do danas ostala sredstvo koje se smatra najpodatnijim za oblikovanje zato što omogućuje razne pristupe u obradi. (Kuhar, 2014) Warshaw (2009) smatra kako je najbolji način za upoznavanje gline istraživanjem njezinih svojstava i eksperimentiranjem, a sve to se zapravo naziva aktivno, izravno, odnosno praktično iskustvo. Modeliranje, to jest oblikovanje, osnovna je tehnika rada s glinom. (Jakubin, 1999)

Prema Jakubinu (1999) postoji nekoliko načina modeliranja gline:

- Modeliranje od jedne mase. U ovom načinu oblik se modelira iz jednog komada gline koji se oblikuje savijanjem, gnječenjem, izvlačenjem mase, prošupljivanjem, utiskivanjem i slično.
- Oduzimanjem od mase. Od određenog oblika oduzimaju se pojedini dijelovi. Izrezivanjem različitih segmenata obliku se oduzima masa te nastaju prošupljenja i udubljenja.
- Dodavanjem odnosno građenjem oblika. U ovom načinu oblikovanja jedna cjelina nastaje od spajanja manjih izmodeliranih oblika. Oblici se međusobno spajaju tako da se glinom utisnu.

Herceg i sur. (2010) također razlikuju tri metode modeliranja gline:

- Izvlačenje prstima. Ono započinje tako da se glina palcem izvlači od središta mase. Počinje se s izvlačenjem dna, a potom slijede stijenke.
- Modeliranje izvaljanim trakama. Ova se metoda modeliranja koristi kod izrade jednostavnih, složenih ili pak malenih oblika. Najprije je potrebno izvaljane valjke i trake spiralno složiti jednu na drugu, a potom se povezuju mekanom glinom ili utiskivanjem. Ovakav način modeliranja najčešće se izvodi u nekoliko faza, a katkad se između faza napravi stanka kako bi dosad izgrađen oblik otvrdnuo.
- Sastavljanje ploča. Pomoću ove metode može se graditi oblik s ravnim ili zaobljenim stranicama. Ravne stranice postižu se s tvrdom glinom, dok se zaobljene dobivaju s mekšom glinom koja se lako savija.

4.1. Dijete i glina

Prema Balić (2010) dijete počinje istraživati likovnost otkako počne njegovo istraživanje svijeta, pa tako već od 8 mjeseci opipavanjem i istraživanjem oblikovanja rukama dijete počinje modelirati. Belamarić (1986; str. 189) ističe kako je oblikovanje glinom djeci vrlo blisko te da „ona imaju prirodan osjećaj za taj pramaterijal.“ Prema Rogulj (2015) glina je, zbog njezinih podatnih karakteristika i samog procesa rada, jedan od prvih likovnih materijala koji bi se trebali ponuditi djeci. Belamarić (1986) primjećuje kako djeca već u prvom susretu s glinom pokazuju veliku zainteresiranost. U početku, djeca glinu mijese, gnječe, plješću po njoj i zbog njezine iznimne podatnosti uživaju u samom dodiru s glinom. Tijekom istraživanja i upoznavanja s tim materijalom, dijete otkriva da glinu može valjati, stanjivati, utiskivati, poravnavati, otkidati i još mnogo toga. (Belamarić, 1986) Djeca u oblikovanju s glinom često koriste dodatne materijale i predmete s kojima prošupljaju, utiskuju, režu, probadaju i oblikuju glinu. Neki od tih predmeta su: valjci, drveni i plastični štapići, modlice, kocke, čašice, kugle i kuglice, čačkalice, vilice, žlice, matice, vijci, gumbići različitih veličina i oblika, češeri školjke, razne vrte tjestenina i ostalo. (Belamarić, 1986)

Prema Lešin (2022) pomoću modeliranja dijete dobiva mogućnost prenošenja proživljenoga u objekt koji je trodimenzionalan. Osim što istražuje volumen, masu, razne teksture i strukturu, dijete kroz modeliranje može izraziti svoje osjećaje i prenijeti ih kroz kreativnost. Došen-Dobun (1990) glinu opisuje kao materijal koji djeci omogućuje razne mogućnosti istraživačke akcije, postavljanje u međuodnose, kombinatoriku te potiče dječju imaginaciju, investiciju i stvaralaštvo u simboličkim preradama i reprezentacijama. Lešin (2022) također naglašava kako modeliranje glinom djecu potiče da gledaju stvari iz raznih kutova te da tako pronalaze originalna rješenja za rješavanje određenih problema. Prema Balić i sur. (2016) pomoću modeliranja u glini djeci se omogućuje susret s reljefom.

Došen-Dobun (1990) ističe kako se djeca ranog i predškolskog uzrasta prilično dugo igraju s glinom te joj se često vraćaju nakon nekih drugih aktivnosti i igara. Prema Belamarić (1986) djecu je posebno zainteresirala činjenica da se jedan komad gline može neprestano povećavati i smanjivati, odnosno da spajanjem otkinuti komad i ostala masa začas postaju jedno.

Bitno je naglasiti kako je od djetetovog završnog uratka važniji proces u kojemu dijete uživajući stvara i svojim postignućem pokazuje radost. (Balić i sur., 2016)

5.2. Faze u oblikovanju glinom

Belamarić (1986) oblikovanje glinom razlikuje kod djece u dobi od 2 do 4 godine, od 4 do 5 godina te kod djece od 5 do 6 godina i starije. Djeca u dobi od 2 do 4 godine, nakon što istraže i taktilno iskuse svojstva gline, počinju stvarati oblike kao što su otkinuti neoblikovani komadići, kuglice, pločice i štapići, koji djetetu u danom momentu postaju simbolima za konkretne stvari, pojave ili pojmove. Dva glavna načina dječjeg oblikovanja u glini su nizanje glinenih oblika po plohi (slično kao u crtežu) i njihovo trodimenzionalno oblikovanje, odnosno oblici uspravljeni u prostoru. Ta dva načina oblikovanja mogu se pojaviti samostalno ili međusobno isprepleteni u raznim varijantama. Djeca u dobi od 4 do 5 godina od već spomenutih oblika grade sve složenije simbole od gline u kojima, za razliku od mlađe djece, pažnju posvećuju detaljima. Djeca u dobi od 5 do 6 godina stvaraju oblike koji „postaju određeniji, čvršći i svojim se proporcijama približavaju stvarnim vizualnim vrijednostima. Djeca istodobno tragaju za onim što nekom obliku daje karakter.“ (Belamarić, 1986; str.192)

Kučina (1989) u djece rane i predškolske dobi razlikuje nekoliko faza likovnog izražavanja. Kod djece u mlađoj odgojno-obrazovnoj skupini najčešći oblik djetetova htijenja je simbol, zato što djeci u tom razdoblju života još nisu u potpunosti koordinirane motorika i percepcija. Dijete će razvijajući ih postupno usvajati spoznanje o glini i njezinim karakteristikama kao što su dodavanje, oduzimanje, nizanje, valjanje, utiskivanje i ostalo. U srednjoj odgojno-obrazovnoj skupini djeca radove mogu izrađivati plošno kao reljef, pune kao figura, šuplje, udubljeno, sastavljeno ili na neki drugi način. Djeca te dobi još uvijek ne poznaju u potpunosti zakonitosti gline i razmišljaju kao kod crtanja. Zato je dobro, umjesto da cilj rada bude motiv, voditi djecu u smjeru otkrivanja likovnog jezika kroz izražavanje glinom. Djeca u starijoj odgojno-obrazovnoj skupini imaju više stečenog iskustva pomoću kojeg lakše rješavaju određene likovne probleme. Njihovi su oblici čvršći, određeniji i svojim proporcijama više prepoznatljivi. (Kučina, 1989)

5.3. Dijete, glina i oblik

Belamarić (1986) kod djece u radu s glinom razlikuje sastavljeni, cjeloviti te istanjeni i udubljeni oblik. Sastavljeni oblik je onaj koji je sagrađen od više manjih elemenata u jednu cjelinu. Cjeloviti oblik nastaje oblikovanjem gline iz jednog komada. Za izradu takvog oblika pretpostavlja se da je unaprijed potrebno imati barem donekle zamišljen izgled novog

oblika. Istanjeni i udubljeni oblik nastaje, kao što i sam naziv govori, stanjivanjem gline i pravljenjem većih ploha koje je lako saviti i tako stvoriti oblik. (Belamarić, 1986)

Belamarić (1986) smatra da djeca obično ne posvećuju posebnu pažnju površinama svojih glinenih oblika, već ih ostavljaju onakvima kakve se dogode – rustikalni i neobrađeni. Unatoč tomu, djeca će fino i pažljivo obrađivati površinu oblika ukoliko im je njezina uređenost od velike važnosti i ima određeno značenje. Obično su najuredniji oblici valjčići i kuglice zato što se valjaju među dlanovima. Rijetkost je da djeca zaglađuju ostale površine od gline, zato što im njihova uređenost nije od velike važnosti. (Belamarić, 1986)

Što se tiče odnosa među oblicima, djeca mogu izrađivati predmete koji međusobno nisu ni u kakvom odnosu (npr. češalj, podrum, Mjesec). Takvi oblici najčešće nastaju slučajno ili nekom dječjom unutarnjom logikom. No, oblici koje djeca stvaraju mogu imati stvarne i konkretne veze (npr. blato i dvorište). Isto tako, odnosi veličina među oblicima vrlo su individualni i različiti. Mogući razlozi zašto su neki oblici veći od drugih su: dostupna količina gline (prvi oblici veći, a kasniji manji zbog nedostatka gline), nesigurnost (prvi oblici manji, a kada dijete postane sigurnije, oblici su veći), prema važnosti (dijete radi veće oblike onoga što mu je bitnije) i slično. (Belamarić, 1986)

Prema Belamarić (1986) trećina dječjih radova sastoji se od oblikovanja i organizacije prostora. Djeca kroz građenje cesta, staza i putova iskazuju poseban interes za kretanje. Oblikuju velike prostore na otvorenom kao što su mora, šume, otoci, plaže, močvare i rijeke. Također, djeca stvaraju ograničene i određene, otvorene i zatvorene prostore kao što su restorani, kino-dvorane, igrališta i dvorišta. Slobodni te organizirani prostori prirodno se javljaju u dječjem likovnom stvaralaštvu. Ti radovi mogu nas približiti i upoznati dječjem mišljenju i predočavanju raznih prostornih situacija. (Belamarić, 1986)

Djeca u oblikovanju glinom nerijetko rade izdužene oblike od kojih stvaraju zamišljene oblike isto kao kada crtaju, a Belamarić (1986) to naziva „crtanje glinom“. Djeca vrlo često „crtaju glinom“, iako je lakše od gline napraviti puni oblik nego izduživati i stanjivati komadiće kako bi postali nalik na crtu i tek onda te komade savijati u određeni oblik. Faza „crtanja glinom“ traje kraće ukoliko se djeci omogući slobodno stvaralačko oblikovanje gline u kojem će moći otkrivati nova svojstva i mogućnosti gline. (Belamarić, 1986)

6. ULOGA ODGOJITELJA

Odgojitelj je vrlo važan „čimbenik uspješnosti likovnog odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi.“ (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010; str.49) Njegov je zadatak

promišljeno provoditi odgojno-obrazovni program te planirati i vrednovati odgojno-obrazovni rad za određena razdoblja. Također, odgojitelj je na vrlo diskretan i demokratski način partner djeci u odgojnom procesu u kojem istražuju i oblikuju. (Došen-Dobun, 1990)

Bakotić (2018) odgojitelja opisuje kao osobu koja neprestano prati i pruža podršku u procesu dječjeg učenja i razvoja. Kroz sposobnost odgojitelja da planira poticajno okruženje za učenje, „da sluša dijete u svrhu razumijevanja njegove kognitivne radoznalosti i poštivanja zone proksimalnog razvoja te da pruži primjerenu podršku i pomoć“, može se pratiti aktivna uloga djeteta. (Bakotić, 2018; str. 19) Bakotić (2018) naglašava kako je jedan od najvećih odgojiteljevih doprinosa djetetu vrijeme, kroz koje ono otkriva i uči o sebi i o svijetu oko sebe. Sedlar (2011) smatra osobnost odgojitelja i dvosmjernu komunikaciju između njega i djeteta jednom od bitnijih faktora u odgojno-obrazovnom procesu. Također naglašava kako je fleksibilan pristup u radu s djecom jedan od ključnih odlika suvremenog odgojitelja. Prema Kučini (1989) odgojiteljeve intervencije trebaju biti povremene, i to s ohrabrenjima. Također, poželjno je da odgojitelj ističe likovno vrijedne linije i oblike s ciljem da djeca stječu iskustvo opažanjem i taktilnim istraživanjem okoline. Kučina (1989) naglašava kako odgojitelji ne bi smjeli mijenjati djetetov način na koji se ono izražava niti ulaziti u djetetov svijet oblika. Tim postupcima moguće je obeshrabriti dijete. Umjesto toga, odgojitelj treba individualiziranim pristupom stimulirati zapažanja i spoznaje djece te na taj način poticati njihovo kreativno stvaralaštvo. (Kučina, 1989) Došen-Dobun (1990, str.188) ističe važnost dječjih pretpostavki i teorija koje posebno „traže pažnju odgajatelja, jer i one doprinose onom vrijednom pedagoškom iskustvu koje će se ugrađivati u nove poticaje i ponude.“

7. PRAKTIČNI DIO ZAVRŠNOG RADA

Aktivnosti za praktični dio završnog rada provela sam u mješovitoj dobnoj skupini Medvjedići zagrebačkog dječjeg vrtića Grigor Vitez. Djeca koja su sudjelovala u aktivnostima bila su u dobi od 3 do 7 godina. Sve likovne aktivnosti izvodile su se s istim likovnim materijalom – glinom, no, svaka je aktivnost imala različiti poticaj, odnosno motivaciju.

7.1. Glazba kao poticaj

7.1.1. Izvođenje likovne aktivnosti

Prvu aktivnost, u kojoj je sudjelovalo 11-ero djece, provela sam 1.6.2023. godine. Prije započete aktivnosti, odgojiteljica i ja pripremile smo glinu za rad. Najprije smo pomoću flaksa odrezale glinu na manje komade (Slika 2), a njih smo premijesile kako bi bili pogodni za rad. Svaki komad gline stavile smo na radnu podlogu i prekrile ga bijelim ubrusom. (Slika 3)

Slika 2 Rezanje gline pomoću flaksa

Slika 3 Glina prekrivena ubrusima

Motivacija za ovu aktivnost bila je klasična glazba, točnije skladbe Antonija Vivaldija, Ludwiga van Beethovena i Wolfganga Amadeusa Mozarta. Kada sam pustila glazbu, djeca su došla do stola i sa zanimanjem otkrila papir ispod kojeg se nalazila glina. Odmah su počeli istraživati njezina svojstva. Pri prvom doticaju s danim komadom, djeca su glinu opipala dlanovima te su primijetila kako je njezina površina hladna. Nakon toga su po njoj spontano pljeskali, udarali i prošupljivali ju prstima. Jedina uputa djeci bila je da osluškuju skladbu te prema tome oblikuju svoj komad gline. Nakon udaranja gline šakama i dlanovima, djeca su ju počela gnječiti, stiskati, otkidati i mijesiti. (Slika 4) Uskoro se pojavio problem sa zalijepljenom i nabijenom glinom na podlogu. Neka su djeca tražila pomoć odgojitelja, dok su drugi pokušavali odvojiti glinu prstima. Odgojiteljica i ja potaknule smo djecu da pokušaju odvojiti glinu od podloge pomoću drvenog štapića. Nekoj je djeci to pošlo za rukom, a onima kojima nije priskočile smo u pomoć.

Slika 4 Istraživanje svojstava gline

Djeca su od gline radila oblike kao što su štapići, valjčići i kuglice. (Slika 5) Jedni su radili sastavljene oblike od manjih elemenata, drugi su modelirali cjelovite oblike, dok su treći pravili istanjene i udubljene oblike. (Slika 6)

Slika 5 Pravljenje manjih oblika od gline

Slika 6 Sastavljeni, istanjeni i cjeloviti oblici

Na stol smo stavili dvije zdjelice s vodom kako bi djeca mogla omekšati svoj komad gline. Najprije su umakali ruke u vodu i protrljali dlanove, a zatim su mokrim rukama prelazili preko svojih glinenih oblika i zaglađivali ih. (Slika 7)

Slika 7 Korištenje vode

Posebnu pažnju površini oblika pridao je dječak I. (7,2 godina) koji se najviše usredotočio na zaglađivanje površine bez vode, ali i s njom. (Slika 8) Dječak J. (3,11 godina) za taj je rad komentirao: „Gle žabu!“, na što mu je autor rada, dječak I. (7,2 godina), odgovorio: „To nije žaba. To je kit.“ Kasnije je kita nekoliko puta preoblikovao u različite oblike.

Slika 8 Dječak I. (7,2 god.) zaglađuje površinu gline

Dječak F. (7,7 godina) bio je oduševljen kako jedan komad gline može premijesiti u što god on poželi. Prvo je od istrغانih komadića gline napravio zmiju koju je premijesio u nekoliko različitih oblika. Tijekom oblikovanja gline i igranja s njezinim svojstvima izjavio je: „Vidi teta, pretvorio sam zmiju u kamen! Sad ću kamen pretvoriti medvjeda.“ Djevojčica V. (5,7 god.) od prvog trenutka oblikovanja s glinom, pa sve do kraja, modelirala je kolače, a na početku je rekla: „Sad ću ispeći, ali samo za igru ću ispeći kolače. Nećemo to stvarno jesti.“ Tijekom procesa oblikovanja ispričala mi je kako kod kuće najviše voli peći kolače s majkom. Na kraju je zaključila kako ju glina podsjeća na smjesu s kojom je kod kuće radila kolačiće. Dječak J. (4,1 god.) jedno je vrijeme manipulirao glinom, no ubrzo je rekao da mu je dosta. Završio je likovnu aktivnost, oprao ruke i otišao se igrati. Nakon nekog vremena, gledajući kako druga djeca izrađuju svoje oblike, glina ga je ponovno privukla, pa se spontano vratio za stol. Nakon toga je dugo vremena proveo za stolom igrajući se s glinom. Većina je djece svoje oblike nekoliko puta premijesila te na kraju nisu imali završne uratke. Jednostavno su se uz slušanje klasične glazbe prepustili oblikovanju gline i uživali u tom procesu.

7.1.2. Prikaz dječjih radova

Slika 9 Dječak J. (6 godina) „Medvjed“

Slika 10 Dječak J. (5,11 godina) „Grad“

Slika 11 Dječak F. (7,7 godina) „Zmija“

Slika 12 Dječak J. (3,11 godina) „Špilja“

Slika 13 Dječak I. (7,2 godina) „Val i obala“

7.2. Brojalica kao poticaj

7.2.1. Izvođenje likovne aktivnosti

Drugu aktivnost provela sam 2.6.2023. godine te je u njoj sudjelovalo ukupno 11-ero djece. Za ovu aktivnost motivacija je bila brojalica *Engele bengele baku ci*. Djecu sam okupila u krugu i predstavila im brojalicu: „En-ge-le ben-ge-le ba-ku-ći, ci-ci ri-ci čom-bo ri-ci, či-ka čo-ka na križ bo-ka, a-je ba-je bufl!“ (Kraljić, 2017; str. 50) Drugi sam put brojalicu izvela uz tijeloglazbu. Svaki dio brojalice imao je svoj pokret. Nakon još jednog skandiranja, potaknula sam djecu da mi se pridruže. Neka su djeca tekst upamtila brzo, dok je drugima trebalo malo duže, što zbog dobi, što zbog apstraktnog teksta brojalice. Nekoliko smo puta brojalicu izveli pljeskanjem metra u paru. Pošto su djeca samostalno, odnosno bez mog poticanja, izgovarala brojalicu igrajući se u paru, zaključila sam da su se dobro upoznali s brojalicom i zapamtili prvih nekoliko riječi koje su ključne za daljnji rad. Nakon toga je uslijedila likovna aktivnost s glinom. Djeci sam dala uputu da od gline naprave svoje likove iz brojalice, odnosno Engele i Bengele. Oni mogu izgledati kako god ih djeca zamisle. Mogu biti veliki, mali, široki, uski, okrugli, četvrtasti... Djeca su se uputila prema stolu, uzela svoj komad gline i sa zanimanjem počela modelirati svoje Engele i Bengele. Većina je djece najprije natrgala glinu na manje komadiće iz kojih su modelirali oblike. (Slika 14)

Slika 14 Trganje manjih komada gline i modeliranje oblika

Djevojčica M. (3,9 god.) svojim je likovima odredila spol: „Teta, vidi! Ovo je Engela i ona je cura, a ovo je Bengela i ona je isto cura. Sad ću dečke napraviti.“ Djeci je bilo jako zanimljivo i zabavno oblikovati zamišljene likove i dosta su ih brzo napravili. Pošto su htjeli nastaviti modeliranje, spontano su došli na ideju da će raditi likove prema tekstu cijele brojalice. Tako smo uz Engele i Bengele dobili oblike koji su se zvali Baku, Čići, Rići te mnogo malih Čomborića. Djevojčica M. (3,9 god.) je uz svoju žensku Engelu i Bengelu te muške Engele i Bengele napravila 6 manjih Čomborića. Dječak F. (7,7 god.) je, kao i u prošloj aktivnosti, napravio veliku zmiju. Oblikovao ju je na isti način kao dan ranije – najprije je istrkao manje komadiće gline, a zatim je od njih utiskivanjem složio oblik koji je predstavljao zmiju. U sredini je napravio likove iz brojalice koji su se razlikovali u veličinama te mi je objasnio: „Ovo je Engele mali, a ovo je Bengele veliki. A ovo je njihova kugla.“ (Slika 19) Dječak B. (5,1 god.) odlučio se za oblikovanje mnogo primjeraka jedne vrste lika. Napravio je 18 oblika koji su predstavljali Čomboriće. Kod njegovih glinenih oblika javlja se ponavljajuća struktura, odnosno shema. Svi se Čomborići sastoje od tijela i glave. Na glavama se nalazi jedan zanimljiv i upečatljiv detalj – oči. One su nastale utiskivanjem dječakovih prstiju u glinenu masu. (Slika 21) Način modeliranja gline u ovom radu je građenje oblika, odnosno spajanje glave s tijelom.

Djevojčica V. (5,7 god.) izrazila je želju da od gline ponovno pravi kolačiće te je tijekom oblikovanja ponavljala oblike koje je modelirala u prošloj aktivnosti. Kako bih ju potaknula na istraživanje i izradu likova iz brojalice, predložila sam joj da napravi svoje Engele i Bengele kojima također može napraviti kolačiće. Djevojčici se ideja jako svidjela te je rekla kako će svojim Engelama i Bengelama napraviti još posebnije kolačiće. Djevojčica V. (5,7 god.) najprije je od većeg komada gline trgala manje komadiće. Svaki je lik modelirala od jedne mase, odnosno od jednog otrgnutog komadića gline koji je oblikovala savijanjem, izvlačenjem, gnječenjem i utiskivanjem. Kada je došlo vrijeme za fotografiranje rada, djevojčica je sama slagala oblike na tamnu podlogu. (Slika 18)

Dječak J. (6 god.) izradio je Engelu, Bengelu, Baku, Čići i četiri Čomborića. Engelu, Bengelu i Čomboriće napravio je dodavanjem odnosno građenjem oblika, dok su Baku i Čići nastali iz jedne mase. Čomborići su nastali spajanjem dva komada, odnosno segmenta – tijela i glave. Ono što Engelu i Bengelu čini posebnima je to što imaju složenije tijelo. Pločica polegnuta na podlogu predstavlja noge na kojima je nadodan trup. Na lijevoj i desnoj strani trupa spojene su ruke, a na vrhu se nalazi glava. (Slika 17)

Djeca su se, osim izrade likova iz brojalice, igrala s glinom te pomoću vode (Slika 15) i raznih pomagala istraživala njezine mogućnosti. Poslužili su se drvenim alatom kao što su štapići raznih debljina, žličice, nožići i batići. Djeca su s drvenim alatom i prstima prošupljivala, udarala, trgala, rezala i oblikovala glinu. (Slika 16)

Slika 15 Dodir gline i vode

Slika 16 Korištenje drvenih alata

7.2.2. Prikaz dječjih radova

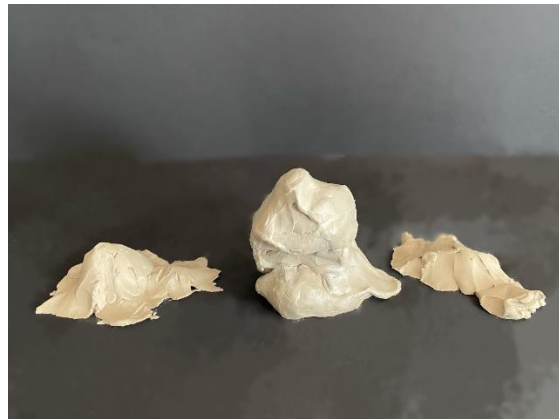
Slika 17 Dječak J. (6 godina) „Engela, Bengela, Baku, Čići i Čomborići“

Slika 18 Djevojčica V. (5,7 godina) „Engele i Bengele“

Slika 19 Dječak F (7,7 godina)
„Engele, Bengele, kugla i zmija“

Slika 20 Djevojčica S. (4,2 godine)
„Engele, Bengele i Čomborić“

Slika 21 Dječak B. (5,1 godina) „Enegle, Bengele i Čomborići“

Slika 22 Djevojčica M. (3,9 godina)
„Muški i ženski Engele i Bengele, Čomborići“

Slika 23 Dječak J. (3,11 godina)
„Engle i Bengele“

7.3. Priča kao poticaj

7.3.1. Izvođenje likovne aktivnosti

Posljednja likovna aktivnost s glinom provedena je 6.6.2023. godine, a u njoj je sudjelovalo 12-ero djece. Kao motivaciju za ovu aktivnosti izabrala sam edukativnu slikovnicu *Lisica je naučila da sreća stanuje u srcima* čiji su tekst napisale Tatjana Gjurković i Tea Knežević, a ilustrirala ju je Jelena Brezovec. To je samo jedna iz zbirke edukativnih slikovnica koje obrađuju osnovne osjećaje. U ovoj se slikovnici radilo o osjećaju sreće. Riječ je bila o tome da sreća nije isključivo u materijalnim stvarima kao što su igračke, već ona stanuje u nama, u našim srcima. Pozvala sam djecu i rekla da za njih imam jednu posebnu priču, a kada su se svi okupili i sjeli na pod, započela sam čitanje slikovnice. Nakon toga je uslijedio razgovor o tome što njih čini sretnima. Većina je djece odgovorilo da ih sretnima čini slavljenje rođendana. Još neki od odgovora bili su sladoled, igranje nogometa i igranje u parku. Poslije razgovora smo započeli likovnu aktivnost, a uputa djeci bila je da od gline oblikuju ono što ih čini sretnima.

Djeca su, kao i u prošlim aktivnostima, najprije pljeskali po glini, gnječili ju, trgali i prošupljivali prstima. Mlađa djeca nastavila su se igrati s glinom te su uzeli dodatne alate kao što su drvene žlice, štapići i batići. (Slika 24)

Slika 24 Igranje s glinom

Dječak F. (7,7 god.) se, kao i većina djece, najprije igrao glinom udarajući ju dlanovima, probadajući masu prstima i trgajući manje komadiće koje je oblikovao, te ih na kraju premijesio. Nakon nekog vremena rekao je da je završio s aktivnošću i otišao je oprati ruke. Poslije slobodne igre, ponovno je došao do stola i rekao da bi htio još malo raditi s glinom. Uzeo je komad gline i počeo oblikovati ono što ga čini sretnim. Kada sam ga pitala

što je napravio, on mi je odgovorio: „Ovo tu je nogomet da možeš dodavat se i možeš nekad možda obraniti i zabit gol. I meni je to najdraže. Svaki dan idem na igralište igrati nogomet. Baš svaki, svaki dan idem.“ (Slika 25) Djevojčica V. (5,7 god.) se i u ovoj zadnjoj aktivnosti odlučila za pravljenje „slastica od gline“. Ovaj je put napravila palačinke. (Slika 26) Još se neko vrijeme igrala s glinom, pa je završila te se otišla igrati za drugi stol. Malo kasnije, ponovno se priključila likovnoj aktivnosti te je na vodoravno postavljenoj pločici gline napravila reljef koji je predstavljao put do mora. Rekla je kako je sretnom čini kada sa sestrama i roditeljima u njihovom automobilu putuje na more. (Slika 26) Dječak B. (5,1 god.) napravio je plošni rad koji je predstavljao njegovu kuću. Istanjenim komadima gline napravio je zidove koji omeđuju dvije spavaće sobe i dnevni boravak. Poseban detalj koji mi je i kroz razgovor naglasio je okomita glinena pločica u dnevnom boravku koja predstavlja televizor. Izvan okvira kuće napravio je prilaz, a iza kuće jedan izduženi oblik. Kroz razgovor sam saznala da su on i njegovi roditelji u dvorištu posadili maleno stablo. Izduženi oblik iza kuće predstavljao je to stablo koje je dječaka činilo jako sretnim. Dječak I. (6,10 god.) od sastavljanja pločica i ostalih glinenih oblika napravio je svoju kuću. Iza nje se nalazi zaglađena glinena površina koja predstavlja igralište. Površinu je zaglađivao mokrim rukama. Na isti način površinu na svom radu zagladio je dječak I. (7,2 god.). Njegov je rad nastao trganjem komada gline, spajanjem na ostatak rada i zaglađivanjem mokrim rukama. Na tankoj glinenoj podlozi napravio je dvije planine između kojih teče potok. Korito potočića napravio je utiskivanjem gline prstima. U korito je ulio vodu, a sa strane je napravio „branu“ od komadića gline kako se voda iz potočića ne bi izlila. Djevojčica S. (4,2 god.) od otrgnutih komadića gline izmodelirala je šest oblika. U razgovoru mi je objasnila: „To su nona i nonić. Ovo je mama, ovo tata. A ovo tu su babica i dedica. I mene to veseli.“ Djevojčica M. (3,9 god.) također je napravila članove obitelji, ali im dodala i slatkiše. Neke je oblikovala iz jednog komada gline, neke je dobila spajanjem više manjih komada, a neke je već oblikovane komade gline drvenim nožićem prepolovila na pola te je tako iz jednog dobila dva oblika. Objasnila mi je što je to napravila što nju čini sretnom: „Ovo je mama, tata, baka, deda i baka u Mostaru. A ovo su slatkiši. I sretna sam kad smo u parkiću i jedemo slatkiše, a mama jede slatkač.“ Dječak J. (6 god.) svoj rad napravio spajanjem jednog većeg i više manjih izmodeliranih oblika gline. Kada sam ga pitala što je napravio, odgovorio je: „Čovjeka na planini. I ima jaknu na sebi. I gleda životinje.“ Kasnije je rekao da je taj čovjek na planini zapravo on te da je sretan kada ide na planinu i promatra životinje.

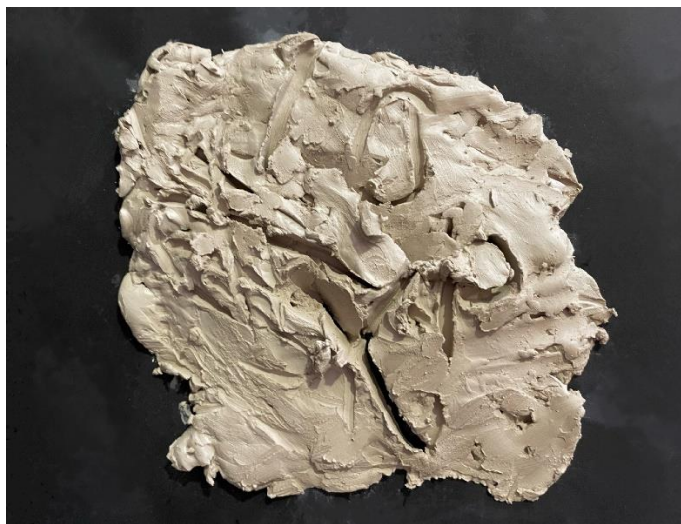
7.3.2. Prikaz dječjih radova

Slika 25 Dječak F. (7,7 god) „Nogometno igralište“

Slika 26 Djevojčica V. (5,7 god.)
„Palačinke“

Slika 27 Djevojčica V. (5,7 god.) „Put do mora“

Slika 28 Djevojčica S. (4,2 god.) „Nona, nonić, mama, tata, prabaka, dedica“

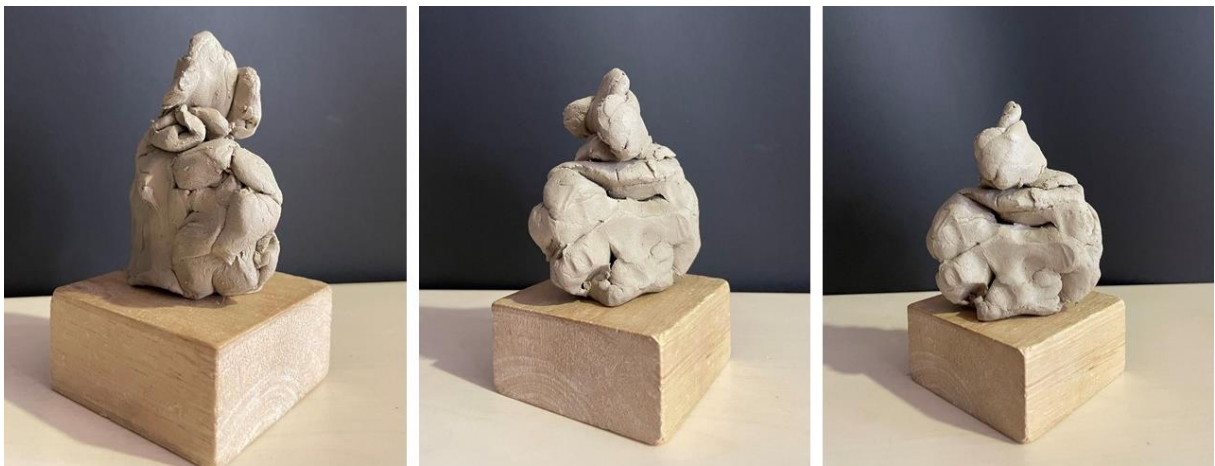
Slika 29 Dječak B. (5,1 god) „Kuća, televizor, prilaz i drvo“

Slika 30 Dječak I. (6,10 god.) „ Kuća i igralište“

Slika 31 Dječak I. (7,2 god.) „Planina s potokom“

Slika 32 Dječak J. (6 god.) „Čovjek s jaknom na planini koji gleda životinje“

Slika 33 Dječak J. (3,11 god) „To kad staviš kamen i onda ispucava“

8. ZAKLJUČAK

Likovno izražavanje sastavni je dio života svakog djeteta. Kako bi se djeca mogla likovno izraziti, potrebno im je osigurati kvalitetne medije koji omogućuju razvoj njihovog likovnog stvaralaštva. Glina je jedna od vrijednih likovnih medija koji su pogodni za rad s djecom svih uzrasta. Njezina pokretljivost, mekoća i elastičnost djeci omogućuje istraživanje trodimenzionalnoga, ali i izražavanje osjećaja. Jedna od najvećih blagodati gline jest njezino terapijsko i smirujuće djelovanje. Oblikovanje glinom povoljno utječe na razvoj senzomotorike te djeci omogućuje slobodu u izražavanju vlastite kreativnosti.

Tijekom izvođenja likovnih aktivnosti u DV Grigor Vitez imala sam priliku vidjeti i potvrditi teorijski dio ovog rada vezan uz odnos djeteta i gline. Iako su neki već imali priliku raditi s glinom, svako je dijete pri prvom doticaju s ovim materijalom istraživalo njezina svojstva udaranjem, pljeskanjem, dodirivanjem, prošupljivanjem i gnječenjem. Nakon toga je krenulo otkidanje manjih komadića gline, valjanje, stanjivanje, spajanje. Što se tiče dobi djece, uvidjela sam da postoji razlika u oblikovanju glinom kod mlađe i kod starije djece. Također, kroz provedene aktivnosti možemo zamijetiti na koje načine djeca pristupaju samom modeliranju gline, uređivanju površina glinenih oblika, odnosu među oblicima te oblikovanju i organizaciji prostora. Provođenjem likovnih aktivnosti željela sam staviti naglasak na upoznavanje i istraživanje ovog prirodnog, blagotvornog, ali i uzbudljivog materijala. Djeca su istinski uživala u igri i samom procesu oblikovanja glinom. Zbog brojnih pozitivnih učinaka u raznim područjima djetetova razvoja, smatram da bi glina trebala biti neizostavan medij u radu s djecom rane i predškolske dobi.

LITERATURA

1. Ajduković M., Rajhvajn Bulat L., Sušac N., Vejmelka L. (2020). *Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku Preuzeto 30.8.2023. s: <https://www.unicef.org/croatia/media/5136/file/Subjektivna%20dobrobit%20djece%20u%20Hrvatskoj.pdf>
2. Balić Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17, 62-63; 2-8. Preuzeto 17.5.2023. s: <https://hrcak.srce.hr/file/184161>
3. Balić Šimrak, A., Bakotić, M. i sur. (2018). *Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug : svašta se može dogoditi u krugu...* Zagreb: Golden marketing
4. Balić Šimrak, A., Cukrov, S., Grdić, R., Laco, S., Lisac, J., Pandl, D., Stojanović Hauzer, V. (2016). *Hrvatska kulturna tradicija i dječje kulturno stvaralaštvo*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta.
5. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Ben-Arieh, A., & Frones, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 18(4), 460-476
Preuzeto 1.9.2023. s: https://www.researchgate.net/publication/254082518_Taxonomy_for_child_wellbeing_indicators_A_framework_for_the_analysis_of_the_well-being_of_children
7. Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Zagreb: Naklada Slap
8. Došen-Dobun, A. (1990). Dječje osvajanje tajni svijeta : (tijesto, glina, plastelin i prirodni elementi, kao predmeti istraživanja i oblikovanja). *Umjetnost i dijete*, 22 (1990), 3(128), 171-190
9. Gjurković, T., Knežević, T. (2018). *Lisica je naučila da sreća stanuje u srcima*. Varaždin: Evenio d.o.o.

10. Herceg, L., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
11. Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
12. Janković Shentser, M. (2020). Senzomotorička art terapija: Glina. Neurološke veze i psihoterapijski učinci. *Socijalne teme*, 1 (7), 39-63. Preuzeto 1.6.2023. s: <https://hrcak.srce.hr/255978>
13. Janson, H. W., Janson, A. F. (2005). *Povijest umjetnosti*. Varaždin: Stanek
14. Kraljić, J. (2017). *Pjesmom kroz igru*. Skripta za studente Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb.
15. Kranowitz, M. A. (2018). *Igre za senzornu integraciju, aktivnosti za djecu s teškoćama u osjetilnoj obradi*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
16. Kučina, V. (1989). *Oblikovanje keramike*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Kuhar, R. (2014). *Osnove tehnologije i metode oblikovanja gline: tradicija i suvremenost u oblikovanju i dekoriranju keramike*. Zagreb: vlast. nakl.
18. Lešin, G. (2022). *Kreativni odgoj: program dramsko-scenskog izričaja u kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja: priručnik za odgojitelje*. Zagreb: Školska knjiga
19. Marshall, C. (2017). Montessori education: a review of the evidence base. *npj Science of Learning*, 2(1), 1-9. Preuzeto 28.5.2023. s: https://www.researchgate.net/publication/320673870_Montessori_education_a_review_of_the_evidence_base
20. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015). Preuzeto 20.5.2023. s: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/Predskolski//Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>

21. Oaklander, V. (1996). *Put do dječjeg srca: geštaltistički psihoterapijski pristup djeci*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Peić, M. (1991). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga
23. Philipps, S. (2003), *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Zagreb: Naklada Slap.
24. Rogulj, E. (2015). Glina kao medij u dječjem izražavanju. U Lj. Zaninović Tanay, E.R. Tanay (Ur.), *Sretna djeca: Kreativnost i pristupi dječjem vizualnom stvaralaštvu* (str. 82-95). Zagreb: Učilište za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn - Studio Tanay
25. Rogulj, E. (2010). Kiparske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17, 62-63; 30-37. Preuzeto 28.5.2023. s: <https://hrcak.srce.hr/file/184172>
26. Schäfer, C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
27. Sedlar, A. (2011). Novi poticaji : glina u vrtiću : pozitivni primjer iz prakse. *Mirisi djetinjstva*, 17, 119-123
28. Sherwood, P. (2004). *The Healing Art of Clay Therapy*. Melbourne: Acer press.
29. Skupnjak, D. (2012). Teorija razvoja i učenja L. Vygotskog, U. Bronfenbrennera i R. Feuersteina kroz prikaz slučaja. *Život i škola*, 58 (28), 219 – 229. Preuzeto 29.5.2023. s: <https://hrcak.srce.hr/file/140282>
30. Statham, J., & Chase, E. (2010). *Childhoodwellbeing: A briefoverview*. Loughborough: ChildhoodWellbeing Research Centre. Preuzeto 1.9.2023.: https://www.researchgate.net/publication/242676811_Childhood_Wellbeing_A_Brief_Overview
31. Tanay, Emil Robert, Kučina, Vladimir (1995). *Tehnike likovnog izražavanja: od olovke do kompjutera*. Zagreb : Naklada Zakej

32. Tolić, A., Gudek, N. (2019). Umjetnost koju osjećamo/ The art that we feel. M. Kolar Billege (Ur.) Zbornik radova (str. 11-19) Međunarodna umjetničko-znanstvena konferencija: Zagreb

33. Warshaw, J. (2009). *Tehnike izrade keramike*. Zagreb: Veble commerce.

Mrežne stranice:

Hjp.hr (2023) Hrvatski jezični portal. Preuzeto 12. 6. 2023. s:
https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFdvWRA%3D

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Sara Rudolf